

Верховний
Суд

Деякі питання застосування норм процесуального права за практикою Верховного Суду

Литвиненко Ірина Вікторівна
суддя Верховного Суду

Чи допускається звернення із позовом про компенсацію моральної шкоди, завданої поданням апеляційної скарги в іншій справі?

ОП КЦС ВС погодилась із висновками судів попередніх інстанцій про відмову у відкритті провадження у справі, оскільки нормами законодавства не передбачено такого способу захисту, як звернення із позовною заявою з вимогами про відшкодування моральної шкоди, завданої поданням апеляційної скарги в іншій справі. Незгода позивача із апеляційною скаргою повинна бути висловлена у процесуальний спосіб, тобто відповідно до норм процесуального законодавства під час розгляду судом безпосередньо тієї справи, у межах якої така апеляційна скарга подана. Тоді як відсутність спору виключає можливість звернення до суду, адже відсутнє право, що підлягає судовому захисту.

Також ОП КЦС ВС звернула увагу на те, що право на доступ до суду не є абсолютним. Воно може підлягати дозволенним за змістом обмеженням, зокрема щодо умов, за яких суд повноважний розглядати позовну заяву. Такі обмеження не можуть шкодити самій суті права доступу до суду, мають переслідувати легітимну мету, а також має бути обґрунтована пропорційність між застосованими засобами та поставленою метою.

Постанова ОП КЦС ВС від 20 січня 2025 року № 296/12456/23 .

Чи наявні підстави для зупинення провадження у справі на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України до прийняття рішення у кримінальному провадженні, яке перебуває на стадії досудового розслідування?

ОП КЦС ВС зазначала, що відсутні правові підстави для зупинення провадження у цивільній справі на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України до набрання законної сили судовим рішенням у кримінальному провадженні, яке перебуває на стадії досудового розслідування.

Положення пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України закріплюють обов'язок суду зупинити провадження у справі у разі об'єктивної неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається іншим судом, зокрема у порядку кримінального судочинства, - до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі.

Правовою підставою для зупинення провадження у справі відповідно до пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України є наявність іншої справи, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства та перебуває на розгляді у компетентному суді.

Постанова ОП КЦС від 02 червня 2025 року у справі №и 943/242/22.

Чи можна вважати безумовною підставою для залишення позову без розгляду ухилення позивача від надання відповідей на запитання інших учасників справи чи неподання витребуваних судом доказів?

Ненадання позивачем відповідей на письмові запитання іншого учасника справи не є достатньою підставою для залишення позову без розгляду. Суд може продовжити розгляд спору по суті за наявними доказами, якщо відсутність відповідей не унеможлиблює встановлення обставин справи. Підстави, передбачені пунктом 4 частини першої статті 226 ГПК України, застосовуються лише тоді, коли невиконання позивачем процесуальних обов'язків щодо подання витребуваних судом доказів позбавляє суд можливості встановити фактичні обставини справи та розглянути справу по суті.

При цьому, ухвалюючи судові рішення про залишення позову без розгляду на підставі пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України, суд має належним чином обґрунтувати, яким чином неподання позивачем витребуваних судом відповідей на запитання відповідача або іншого учасника справи перешкоджає розглянути і вирішити спір по суті на підставі наявних у справі доказів.

Ухилення позивача від надання відповідей на запитання інших учасників справи чи неподання витребуваних судом доказів не є безумовною підставою для залишення позову без розгляду. Таке рішення можливе лише тоді, коли відсутність цих доказів унеможлиблює встановлення фактичних обставин справи.

Постанова КГС ВС від 03 вересня 2025 року у справі № 910/14122/24

Де повинен бути розміщений підпис як елемент належного оформлення процесуального документа?

ОП КЦС ВС закрила касаційне провадження та зазначила, що касаційні скарги позивача містять графічне відображення підпису, розташоване у лівому верхньому куті першої сторінки перед текстом скарг, натомість не містить підпису після викладу тексту скарг.

ОП КЦС ВС зауважила, що підпис перед текстом документа не виконуватиме посвідчувальної функції щодо його змісту, може виконувати інші завдання, зокрема візування.

Також, ОП КЦС ВС вказала, що належним виконанням вимог процесуального закону щодо підписання письмового документа є здійснення особою підпису після основного тексту цього документа чи відомостей про його додатки (у разі їх наявності).

Наміром законодавця було структурувати вимоги до апеляційної скарги не лише у змістовному (перелік певної інформації, яку особа, що подає апеляційну скаргу, має викласти), а й логічно-послідовному (хронологічному) контексті (найменування суду, до якого подається апеляційна скарга, не повинне зазначатися наприкінці апеляційної скарги, а отже й підпис особи, яка подає апеляційну скаргу, чи її представника не має розташовуватися на початку апеляційної скарги).

Постанова ОП КЦС ВС від 24 лютого 2025 року у справі № 930/771/23.

За яких обставин зупинення провадження у справі у зв'язку із перебуванням сторони у справі у складі Збройних Сил України є обґрунтованим (правомірним)?

Верховний Суд погодився із ухвалою суду апеляційної інстанції про зупинення провадження у справі до припинення перебування відповідача у складі Збройних Сил України, посилаючись на те, що апеляційний суд правильно зазначив, що за обставин уведення на всій території в Україні воєнного стану та перебування ОСОБА_2 у складі Збройних Сил України неможливо забезпечити у цій справі дотримання всіх засад цивільного судочинства.

За фактичних обставин наведеної справи апеляційний суд встановив, що ОСОБА_2 перебуває на військовій службі у військовій частині НОМЕР_1 Збройних Сил України з 09 жовтня 2022 року дотепер. Вказана військова частина виконує визначені військовим командуванням завдання та бере участь у бойових діях.

Постанова КЦС ВС від 09 квітня 2025 року у справі № 405/9040/19.

Верховний Суд не погодився з ухвалою апеляційного суду про зупинення провадження у справі до закінчення перебування відповідача у складі Збройних Сил України та направив справу до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду, вказавши, що апеляційний суд не звернув уваги на те, що копія довідки командира військової частини про перебування ОСОБА_2 на військовій службі за призовом під час мобілізації у вказаній частині з 26 лютого 2022 року, яка видана для пред'явлення до АТ «ОТП Банк», не містить інформації щодо служби відповідача саме у військовій частині, яка переведена на воєнний стан та виконує бойові завдання у зоні бойових дій. Не містить такої інформації й копія військового квитка відповідача.

Постанова КЦС ВС від 26 березня 2025 року у справі № 490/4887/22.

NB!

16 липня 2025 року у справі № 754/947/22 (провадження 14-74цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу для формування єдиної правозастосовчої практики щодо застосування положень пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України (зупинення провадження) у справах, в яких сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, перебуває у складі ЗСУ або інших утворених відповідно до закону військових формувань.

Які дії судді у разі надходження позовної заяви з вимогами про визнання незаконними пов'язаних з розглядом судової справи дій/бездіяльності суду (судді чи посадових осіб суду), про зобов'язання суду (судді) до вчинення певних процесуальних дій або про відшкодування завданої незаконними діями чи бездіяльністю суду (судді) шкоди з підстав, не передбачених статтею 1176 ЦК України?

У разі надходження позовної заяви з вимогами про визнання незаконними пов'язаних з розглядом судової справи дій/бездіяльності суду (судді чи посадових осіб суду), про зобов'язання суду (судді) до вчинення певних процесуальних дій або про відшкодування завданої незаконними діями чи бездіяльністю суду (судді) шкоди з підстав, не передбачених статтею 1176 ЦК України, суд відмовляє у відкритті провадження у справі (пункт 1 частини першої статті 186 ЦПК України).

Верховний Суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій про закриття провадження у справі та звернув увагу на те, що установивши, що спір у частині позовних вимог до Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області про відшкодування моральної шкоди не може розглядатися за правилами будь-якого судочинства, вказав, що суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, зробив правильний висновок про закриття провадження у справі в частині таких вимог.

Постанова КЦС ВС від 11 квітня 2025 року у справі № 308/14962/23.

В порядку якого судочинства повинен розглядатись спір про стягнення коштів, переданих на підставі угоди про реалізацію спільного проекту (співробітництва) з метою створення товариства?

За обставин справи КЦС ВС вказав, що зміст угоди про реалізацію спільного проекту (співробітництво) передбачає виникнення між сторонами відносин щодо створення товариства з обмеженою відповідальністю (вступу до існуючого товариства з обмеженою відповідальністю) та здійснення господарської діяльності.

ОСОБА_5 , ОСОБА_1 (сторона 1) та ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 (сторона 2) об'єдналися та діяли спільно з метою одержання прибутку, тому між ними існують правовідносини як між особами, які створюють юридичну особу, щодо зобов'язань, що виникли до її державної реєстрації.

КЦС ВС встановив, що відносини сторін є корпоративними, а підвідомчий господарським судам спір неправомірно розглянутий судами загальної юрисдикції. Вказав, що судам слід було закрити провадження у справі, оскільки спір не підлягає розгляду в порядку цивільного, а має розглядатися в порядку господарського судочинства.

Постанова КЦС ВС від 09 квітня 2025 року у справі № 753/9984/23-ц.

Як повинен вчинити суд у разі якщо після відкриття провадження у справі буде встановлено, що позивач не усунув недоліки позовної заяви в установлений строк?

КЦС ВС вказав, що у разі якщо після відкриття провадження у справі суд встановить, що позивач не усунув недоліки позовної заяви в установлений строк, застосовується норма ч. 13 ст. 187 ЦПК України, згідно з якою позовну заяву слід залишити без розгляду.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій, справу передав для продовження розгляду до суду першої інстанції, посилаючись на те, що суд першої інстанції правильно постановив ухвалу про залишення позовної заяви без руху для усунення її недоліків. Однак, ухвалюючи судові рішення про повернення позову заявнику, не врахував, що провадження у справі вже відкрито, тому застосуванню підлягала норма частини тринадцятої статті 187 ЦПК України, згідно з якою позов залишається без розгляду. Апеляційний суд на таке порушення уваги не звернув і залишив в силі судові рішення суду першої інстанції.

Постанова КЦС ВС від 05 лютого 2025 року у справі № 642/1086/22.

Які дії суду під час розгляду справи про розірвання шлюбу у разі, якщо після відкриття провадження у справі буде з'ясовано, що у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав?

Верховний Суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій про залишення позову без розгляду та звернув увагу на те, що згідно з наданими відповідачем доказами, у справі, яка перебуває у провадженні суду загальної юрисдикції м. Брест Французької Республіки, вже розглядалося питання про визначення підсудності справи. Ухвалою судді з розгляду підготовчого провадження у справі від 12 листопада 2024 року було відхилене подане ОСОБА_1 клопотання про визначення міжнародної підсудності, з посиланням на наявність ідентичної справи у провадженні суду іноземної держави (України). Встановлено, що українська юрисдикція була залучена до справи пізніше, ніж французька.

Постанова КЦС ВС від 09 квітня 2025 року у справі № 766/2199/24.

В порядку якого судочинства повинен розглядатись спір за позовом прокурора про витребування земельної ділянки, якщо на час звернення із позовом належним відповідачем є фізична особа за якою зареєстровано право приватної власності на спірну земельну ділянку, а не орендар земельної ділянки (фермерське господарство) і на земельній ділянці господарська діяльність не здійснюється?

КГС ВС зазначав, що у випадку якщо на час звернення із віндикаційним позовом належним відповідачем є фізична особа за якою зареєстроване право приватної власності на спірну земельну ділянку, а не орендар земельної ділянки (ФГ «Валентина»), такий спір за своїм суб'єктним складом та характером спірних правовідносин (нездійснення на земельній ділянці господарської діяльності її власником) підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства, оскільки його вирішення впливає на права та обов'язки фізичної особи (власника земельної ділянки).

Постанова КГС ВС від 18 березня 2025 року у справі № 918/443/24.

До якої юрисдикції належать спори про стягнення безпідставно набутих грошових коштів, що ґрунтуються на приписах статті 1212 ЦК?

Спори про стягнення безпідставно набутих грошових коштів, що ґрунтуються на статті 1212 ЦК України, належать до цивільної юрисдикції, незалежно від того, що такі кошти були перераховані до державного бюджету внаслідок протиправних дій державного виконавця.

При цьому оскарження дій/рішень державного виконавця здійснюється в порядку адміністративного судочинства.

Постанова КЦС ВС від 03 вересня 2025 року у справі № 757/32530/24-ц.

Чи визнаються органи юридичної особи у цивільному праві учасниками цивільних відносин?

Директор юридичної особи при укладенні договору від імені юридичної особи виступає не як фізична особа, а як орган юридичної особи, тобто є її частиною.

Органи юридичної особи у цивільному праві не визнаються учасниками цивільних відносин. Тому укладення договору між фізичною особою (позикодавцем) і юридичною особою (позичальником), від імені якої договір підписаний цією ж фізичною особою як директором, не свідчить про відсутність предмета спору та не є підставою для закриття провадження у справі.

Постанова КЦС ВС від 03 вересня 2025 року у справі № 187/173/25.

Чи можлива на підставі договору відступлення права вимоги, укладеного після ухвалення судового рішення про стягнення заборгованості, заміна стягувача у виконавчому документі/провадженні?

Чинне законодавство не пов'язує припинення зобов'язання з ухваленням судового рішення щодо нього чи відкриттям виконавчого провадження з його примусового виконання, а наявність актів правосуддя про стягнення заборгованості не припиняє зобов'язань сторін. Вирішення судом спору про стягнення грошових коштів за договором не змінює природи зобов'язання та підстав виникнення відповідного боргу.

Ухвалення судового рішення щодо стягнення заборгованості за договором не є підставою заміни зобов'язання за договором - новим зобов'язанням за рішенням суду, а вказує лише на охоронний характер таких правовідносин, яким надано захист судовим рішенням. Таке судове рішення не змінює обсягу прав та обов'язків сторін зобов'язання, а лише підтверджує їх наявність та надає можливість примусового виконання цивільного зобов'язання у процедурах виконавчого провадження.

Оскільки виконання судового рішення є завершальною стадією судового провадження, а відступлення права вимоги допускається на будь-якій стадії судового процесу, то договір відступлення права вимоги кредитор може укласти і після ухвалення судового рішення, яким вирішено спір між сторонами матеріальних правовідносин (зобов'язання), до моменту виконання боржником зобов'язання або настання інших обставин, що є підставою для його припинення.

Постанова ВП ВС від 10 вересня 2025 року у справі № 369/13444/20

В чийх інтересах виконавець може звертатися до суду з позовом про оспорення фраздаторних правочинів боржника та визначення його частки в спільному майні?

Виконавець може звертатися до суду з позовом про оспорення фраздаторних правочинів боржника та визначення його частки в спільному майні лише в інтересах стягувача.

Якщо ж позов пред'явлено в інтересах боржника, то позовна заява підлягає поверненню заявникові без відкриття провадження у справі, а якщо це встановлено після відкриття провадження у справі, то такий позов підлягає залишенню без розгляду.

Постанова ВП ВС від 10 вересня 2025 року у справі № 367/252/24

Чи можуть повноваження адвоката підтверджуватися лише договором про надання правничої допомоги?

ОП КЦС ВС не погодилась із ухвалою апеляційного суду та передала справу до апеляційного суду для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, посилаючись на те, що за відсутності відомостей, що свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю визнане у передбаченому законом порядку недійсним або є скасованим, припинення (зупинення) права на заняття адвокатською діяльністю, у суду немає підстав ставити під сумнів статус представника учасника справи як адвоката.

Також суд касаційної інстанції вказав на передчасність висновку апеляційного суду, оскільки суд не звернув уваги, що відсутність у частині четвертій статті 62 ЦПК України вказівки на договір про надання правничої допомоги зовсім не виключає права адвоката підтвердити такі повноваження безпосередньо договором про надання правничої допомоги, який згідно з частиною першою у системному зв'язку із частиною третьою статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» одночасно є і тим документом, що посвідчує повноваження адвоката на надання правничої допомоги.

Постанова ОП КЦС ВС від 20 січня 2025 року № 761/5870/24 .

Яким буде належний склад суду першої інстанції під час розгляду вимоги про встановлення опіки, призначення опікуна чи співопікуна?

ВС у складі ОП КЦС зацентрував, що законодавець поряд із загальним правилом про одноособовий розгляд цивільних справ у суді першої інстанції передбачив особливі правила формування складу суду для розгляду певних категорій справ окремого провадження, зокрема, щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, а саме у складі одного судді і двох присяжних.

При цьому питання встановлення опіки і призначення опікуна, як і питання зміни чи звільнення опікуна, є похідними у справах про визнання особи недієздатною, а їх вирішення у наступному судовому процесі після вирішення питання про недієздатність фізичної особи не свідчить про те, що вони стосуються окремого факту, а є наслідком вирішення питання про недієздатність.

Вимоги про встановлення опіки, призначення опікуна чи співопікуна, заміни опікуна або співопікуна чи звільнення від повноважень опікуна, які вирішуються після вирішення вимоги про визнання фізичної особи недієздатною в іншому судовому процесі, підлягають розгляду судом першої інстанції у складі одного судді і двох присяжних.

Постанова ОП КЦС від 15 вересня 2025 року у справі № 727/5306/24.

Чим повинен керуватися суд під час оголошення «Повітряної тривоги»?

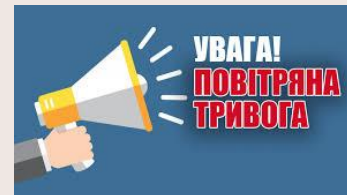
Під час вирішення питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, в якій на початку судового засідання оголошено сигнал «Повітряна тривога», суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини, обов'язком суду є сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав, зокрема на участь у судовому розгляді, та враховувати те, що відсутній учасник справи не з'явився в судове засідання з об'єктивних і поважних причин, за відсутності клопотання про розгляд справи за його відсутності.

Обставини оголошення сигналу «Повітряна тривога» у певному регіоні необхідно вважати загальновідомими, тобто такими, що не потребують доказування, а неявка у судове засідання учасників справи може бути спричинена такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможлиблює завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин (постанова Верховного Суду від 06 вересня 2023 року у справі № 2-2823/11, провадження № 61-6434св23).

У справі, яка переглядалася, ще до початку судового засідання з розгляду апеляційної скарги ОСОБА_1 у Київському апеляційному суді, а саме 04 квітня 2023 року о 13 год 33 хв, тривав сигнал «Повітряна тривога», про початок якої було оголошено о 12 год 38 хв, а сигнал «Відбій повітряної тривоги» - о 14 год 41 хв.

Верховний Суд не погодився із постановою апеляційного суду та передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, посиляючись на те, що передчасним є завершення апеляційного перегляду справи у судовому засіданні 04 квітня 2023 року за відсутності позивача та його представника, які мали об'єктивні перешкоди для явки в судове засідання через оголошення сигналу «Повітряна тривога», що свідчить про неналежне виконання апеляційним судом обов'язків із забезпечення всебічності, повноти і справедливості судового розгляду.

Постанови КЦС ВС від 02 квітня 2025 року у справі № 369/2256/20, від 26 лютого 2025 року у справі № 752/8937/24.

Які дії повинен вчинити суд при розгляді справи про зміну способу стягнення аліментів, якщо стягувач (дитина) постійно проживає в іншій державі?

При розгляді справи про зміну способу стягнення аліментів, якщо стягувач (дитина) постійно проживає в іншій державі, суд повинен першочергово встановити наявність міжнародної юрисдикції відповідно до положень міжнародних договорів, зокрема Конвенції про міжнародне стягнення аліментів.

Якщо рішення про стягнення аліментів вже прийнято в державі постійного проживання стягувача, провадження щодо зміни такого рішення не може бути порушено в іншій державі, доки стягувач продовжує проживати в державі первинного рішення, за винятком випадків, прямо передбачених Конвенцією.

Постанова КЦС ВС від 27 серпня 2025 року у справі № 522/22628/23.

Що входить до обов'язків суду, який призначив почеркознавчу експертизу?

Суд, який призначив судову почеркознавчу експертизу, зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для забезпечення її проведення, включаючи своєчасне поновлення провадження та розгляд клопотання експерта про надання додаткових матеріалів. Невиконання цих процесуальних дій є істотним порушенням, що перешкоджає встановленню фактичних обставин справи.

Постанова КЦС ВС від 24 вересня 2025 року у справі № 638/15470/16-ц.

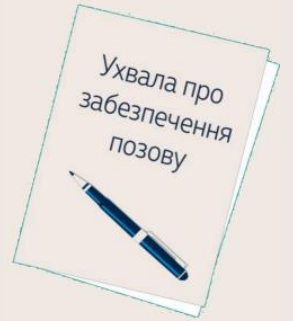
Кого зобов'язаний залучити суд до участі у розгляді справи у разі смерті відчужувача, який за життя подав позов про розірвання спадкового договору?

У разі смерті відчужувача, який за життя подав позов про розірвання спадкового договору, спірні правовідносини допускають процесуальне правонаступництво, і суд зобов'язаний залучити спадкоємців як правонаступників до участі у справі, хоча самотійно ініціювати такий позов спадкоємці не мають права.

Постанова КЦС ВС від 10 вересня 2025 року у справі № 456/3467/21.

Що є умовою застосування заходів забезпечення позову?

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 15 вересня 2020 року у справі № 753/22860/17 (провадження № 14-88цс20) зазначила, що умовою застосування заходів забезпечення позову є достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача. Гарантії справедливого суду діють не тільки під час розгляду справи, але й під час виконання судового рішення. Зокрема тому, розглядаючи заяву про забезпечення позову, суд повинен врахувати, що вжиття відповідних заходів може забезпечити належне виконання рішення про задоволення позову у разі ухвалення цього рішення, а їх невжиття, - навпаки, ускладнити або навіть унеможливити таке виконання. Конкретний захід забезпечення позову буде співмірним позовній вимозі, якщо у разі його застосування забезпечується: збалансованість інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору; можливість ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача без порушення або безпідставного обмеження прав та охоронюваних інтересів інших учасників справи чи осіб, що не є її учасниками; можливість виконання судового рішення у разі задоволення вимог, які є ефективними способами захисту порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача.

На що суд повинен звертати увагу та що враховувати, розглядаючи заяву про забезпечення позову?

Які гарантії отримує позивач у разі обрання належного, відповідного предмета спору, заходу забезпечення позову?

Забезпечення позову застосовується як гарантія реального задоволення законних вимог позивача.

Розглядаючи заяву про забезпечення позову, суд повинен врахувати, що вжиття відповідних заходів може забезпечити належне виконання рішення про задоволення позову у разі ухвалення цього рішення, а їх невжиття, навпаки, ускладнити або навіть унеможливити таке виконання. А тому суд повинен враховувати ризики неможливості виконання рішення суду та гарантувати відновлення порушених прав позивача в разі задоволення позову та виконання постановленого рішення.

Заходи забезпечення позову повинні узгоджуватись з предметом та підставами позову, можуть бути вжиті судом лише в межах предмета позову та не повинні порушувати права інших осіб.

ПРОДОВЖЕННЯ

Конкретний захід забезпечення позову буде співмірним із позовною вимогою, якщо у разі його застосування забезпечується: збалансованість інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору; можливість ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача без порушення або безпідставного обмеження прав та охоронюваних інтересів інших учасників справи чи осіб, що не є її учасниками; можливість виконання судового рішення у разі задоволення вимог, які є ефективними способами захисту порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача.

Крім цього, адекватність заходу забезпечення позову, що застосовується судом, визначається його відповідністю вимогам, на забезпечення яких він вживається.

Отже, обрання належного, відповідного до предмета спору, заходу забезпечення позову гарантує дотримання принципу співвіднесення виду заходу забезпечення позову із заявленими позивачем вимогами, що зрештою дає змогу досягти балансу інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору, сприяє фактичному виконанню судового рішення в разі задоволення позову та, як наслідок, забезпечує ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача без порушення або безпідставного обмеження при цьому прав та охоронюваних інтересів інших учасників провадження у справі або осіб, які не є учасниками цього судового процесу.

Постанова КГС ВС від 08 квітня 2024 року у справі № 903/135/23.

Чи може суд застосувати такий вид забезпечення позову, як накладення арешту на майно відповідача у разі пред'явлення вимог НЕМАЙНОВОГО характеру, задоволення яких не матиме наслідком примусове виконання рішення?

Жодних обмежень щодо застосування такого виду забезпечення позову, як накладення арешту на майно, грошові кошти, лише у сфері майнових спорів або заборони його застосування під час вирішення немайнового спору цивільне процесуальне законодавство не містить.

Суд констатує, що і характер спору (майновий або немайновий), і те, чи підлягає судове рішення примусовому виконанню, не мають вирішального значення під час дослідження судом питання про наявність підстав для вжиття заходів забезпечення позову.

Постанова ВП ВС від 24 квітня 2024 у справі № 754/5683/22.

Чи вважається одночасне накладення арешту на рухоме, нерухоме майно та грошові кошти в межах суми позову подвійним забезпеченням позову?

Грошові кошти є різновидом майна відповідно до глави 13 ЦК України, тому одночасне накладення арешту на рухоме, нерухоме майно та грошові кошти в межах суми позову не є подвійним забезпеченням позову.

Такий захід забезпечення позову є обґрунтованим за наявності реальної загрози невиконання або утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову.

Постанова КЦС ВС від 06 серпня 2025 року у справі № 759/22148/24.

Чи може вважатися належним заходом охорони матеріально-правових інтересів позивача забезпечення позову у вигляді арешту автомобіля, на який вже накладений арешт у порядку примусового виконання судового рішення?

Забезпечення позову у вигляді арешту автомобіля, на який вже накладений арешт у порядку примусового виконання судового рішення, не може вважатися належним заходом охорони матеріально-правових інтересів позивачки від можливих недобросовісних дій відповідача.

Постанова КЦС ВС від 25 грудня 2024 року у справі № 522/3061/24.

Чи можливе повторне звернення із заявою про забезпечення позову після ухвалення судового рішення про відмову в задоволенні попередньої заяви?

Відмова у задоволенні заяви про забезпечення позову не позбавляє учасника справи права на повторне звернення із такою заявою за наявності для цього підстав.

Постанова ВС від 28 лютого 2024 року у справі № 212/6011/23.

Чи може суд скасувати судові рішення про вжиття заходів забезпечення позову у разі порушення строку на подання позовної заяви?

У разі порушення строку на подання позовної заяви, передбаченого частиною четвертою статті 152 ЦПК України, суд може скасувати заходи забезпечення позову з власної ініціативи або за вмотивованим клопотанням учасника справи, однак це не є підставою для скасування судового рішення про вжиття заходів забезпечення позову.

Постанова ВС від 05 листопада 2025 року у справі № 161/5129/25.

Верховний Суд

Деякі питання застосування норм процесуального права за практикою Верховного Суду

Верховний Суд переглядав справу за заявою громадянина іншої держави про забезпечення позову, поданою до пред'явлення позовної заяви у справі, пов'язаній із незаконним переміщенням дитини до України.

Верховний Суд зазначив, що у період дії на території України воєнного стану доцільним способом забезпечення позову батька про повернення дитини до місця її постійного проживання за межами України в порядку Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року є обмеження права виїзду дитини за межі України саме без згоди батька до набрання судовим рішенням законної сили, що залишає можливість, у разі настання загрозової для життя і здоров'я дитини ситуації, виїзду дитини за межі України в безпечне місце.

Постанова ВС від 31 січня 2024 у справі № 711/4569/23

Вирішення питання забезпечення позову у справі за первісним та зустрічним позовами батьків про визначення місця проживання дитини з кожним із них за наявності укладеного та нотаріально посвідченого договору про участь батьків у вихованні малолітньої дитини, який не виконується однією із сторін

Верховний Суд вказав, що позов може бути забезпечений шляхом зобов'язання матері дитини ОСОБА_1 забезпечити щоденне спілкування сина ОСОБА_3 з батьком ОСОБА_2 шляхом відеозв'язку (у разі неможливості - телефонного зв'язку), в тому числі, з використанням месенджерів («Telegram», «Viber», «WhatsApp») та/або програм «Zoom», «Skype», тривалістю у межах 1 години. За відсутності домовленості батьків про інше спілкування сина з батьком, таке спілкування має відбуватися у період часу з 19:00 год до 20:00 год за київським часом.

Постанова ВС від 01 травня 2024 року у справі № 756/9059/20.

Чи допускається забезпечення позову у справі про звільнення від сплати заборгованості за аліментами та визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню шляхом зупинення стягнення у виконавчому провадженні з примусового виконання виконавчого листа про стягнення аліментів на дітей?

Тлумачення пункту 6 частини першої статті 150 ЦПК України свідчить, що забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа, який оскаржується боржником у судовому порядку, стосується випадків, коли стягнення здійснюється на підставі виконавчих документів, які видані уповноваженими органами. Тобто зупинення стягнення на підставі виконавчого документа не поширюється на випадки оскарження виконавчого документа, виданого судом на виконання рішення суду, яке набрало законної сили.

Касаційний суд звертав увагу, що у частині третій статті 432 ЦПК України законодавець встановив спеціальні забезпечувальні заходи (зупинення виконання за виконавчим документом або заборона приймати виконавчий документ до виконання). Такі забезпечувальні заходи можуть застосовуватися судом, який розглядає заяву про виправлення помилки, допущеної під час його оформлення або видачі виконавчого документа, чи про визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню.

Постанова КЦС ВС від 25 липня 2024 року у справі № 565/1607/23.

Чи відповідає вимогам процесуального законодавства забезпечення позову шляхом накладення арешту на майно особи, яка не є відповідачем у справі?

У статті 136 ГПК України встановлено, що господарський суд за заявою учасника справи має право вжити передбачені статтею 137 цього Кодексу заходи забезпечення позову.

Обранням належного відповідно до предмета спору заходу забезпечення позову дотримується принцип співставлення виду заходу забезпечення позову із заявленими позивачем вимогами, чим врешті досягаються збалансованість інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору, фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову та, як наслідок, ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача без порушення або безпідставного обмеження при цьому прав та охоронюваних інтересів інших учасників провадження у справі або осіб, що не є учасниками цього судового процесу.

Вирішуючи питання про забезпечення позову, необхідно брати до уваги інтереси не тільки позивача, а й інших осіб, права яких можуть бути порушені у зв'язку з застосуванням відповідних заходів забезпечення позову.

Водночас приписами статті 137 ГПК України не передбачено накладення арешту на майно особи, яка не є відповідачем у справі.

Такі ж приписи закріплені і у статті 150 ЦПК України.

Постанова КГС ВС від 06 вересня 2024 року у справі № 925/34/24.

Чи є обов'язковим при розгляді позову про звільнення майна з-під арешту залучення всіх спадкоємців померлого власника майна?

При розгляді позову про звільнення майна з-під арешту не є обов'язковим залучення всіх спадкоємців померлого власника майна, оскільки звільнення майна з-під арешту не впливає на спадкові права та обов'язки спадкоємців, обсяг спадкової маси, арешт є лише тимчасовим обмеженням права власності. Процес зняття арешту може бути продовжений як кожним спадкоємцем окремо, так і всіма разом.

Постанова КЦС ВС від 24 вересня 2025 року у справі № 344/7040/18.

Як застосовуються правила пріоритетності іпотеки в контексті питання оскарження будь-якого забезпечення позову у справі, де іпотекодержатель (який набув право іпотекодержателя до забезпечення позову) не є учасником справи та в якій забезпечується позов щодо майна, переданого в іпотеку?

У випадку забезпечення позову у справі, де іпотекодержатель не є учасником справи, та в якій забезпечується позов щодо майна, переданого в іпотеку, та право іпотекодержателя ця особа набула до забезпечення позову, права та інтереси іпотекодержателя захищені правилами пріоритетності іпотеки, й потреби в оскарженні будь-якого забезпечення позову, з огляду на порушення прав іпотекодержателя, немає.

Постанова ОП КЦС ВС від 05 травня 2025 року у справі № 466/2651/23.

Порядок повернення судового збору

В якому розмірі повертається сплачений судовий збір у разі внесення судового збору в більшому розмірі, ніж встановлено законом?

Сплачена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила, за ухвалою суду в разі зменшення розміру позовних вимог або внесення судового збору в більшому розмірі, ніж встановлено законом.

Таким чином, судовий збір повертається в розмірі переплаченої суми.

Ухвали КЦС ВС від 28 лютого 2024 року у справі № 506/358/22, від 15 травня 2024 року у справі № 646/4738/19.

Чи повертається сплачений судовий збір у разі залишення позовної заяви без розгляду за заявою позивача?

Сплачена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила, за ухвалою суду в разі залишення заяви або скарги без розгляду (крім випадків, якщо такі заяви або скарги залишені без розгляду у зв'язку з повторним неприбуттям або залишенням позивачем судового засідання без поважних причин та неподання заяви про розгляд справи за його відсутності, або неподання позивачем витребуваних судом матеріалів, або за його заявою (клопотанням) (п. 4 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судовий збір»).

Якщо позовна заява / зустрічна позовна заява залишена без розгляду саме за заявою самого позивача / позивача за зустрічним позовом, то немає правових підстав для повернення судового збору.

Постанови КЦС ВС від 11 січня 2022 року у справі № 449/1290/20, від 20 травня 2024 року у справі № 202/16597/23.

За яких умов сплачений судовий збір підлягає поверненню в разі закриття (припинення) провадження у справі?

Сплачена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила, за ухвалою суду в разі закриття (припинення) провадження у справі (крім випадків, якщо провадження у справі закрито у зв'язку з відмовою позивача від позову і така відмова визнана судом), у тому числі в апеляційній та касаційній інстанціях (п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судовий збір»).

У випадку відсутності відповідного клопотання у суду немає підстави для повернення сплаченого судового збору за вимогу, в якій провадження у справі закрито.

Постанови КЦС ВС від 24 січня 2024 року у справі № 750/14262/21, від 08 травня 2024 року у справі № 466/9045/20.

Які пільги зі сплати судового збору мають позивачі у справах про захист прав споживачів?

Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції та направив справу для продовження розгляду до апеляційного суду зі стадії вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, посилаючись на те, що споживачі звільняються від сплати судового збору на всіх стадіях цивільного процесу у випадку, якщо вони є позивачами і звертаються до суду із позовами про захист прав споживачів.

Верховний Суд звернув увагу, що особи, які є позивачами у справах про захист прав споживачів, не повинні сплачувати судовий збір як при поданні позовних заяв, так і при поданні заяв про вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень (зокрема щодо вирішення питання про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання), а також при апеляційному або касаційному оскарженні судових рішень, ухвалених при розгляді таких заяв.

Також, суд касаційної інстанції зазначив, що апеляційний суд дійшов помилкового висновку про повернення заявникові апеляційної скарги через несплату судового збору, чим позбавив позивача доступу до правосуддя.

Постанова КЦС ВС від 29 січня 2025 року у справі № 359/7894/24.

Пропоную також звернути увагу на ...

26 березня 2025 року у справі № 361/161/13-ц (провадження № 14-35цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу щодо питання, чи є у суду вищої інстанції процесуальні повноваження скасовувати рішення суду попередньої інстанції і ухвалювати нове судове рішення з приводу розгляду заяви про перегляд за нововиявленими обставинами відповідного рішення суду й відмовляти в її задоволенні, тобто переглядати не рішення суду, а заяву по суті.

02 квітня 2025 року у справі № 607/15144/20 (провадження № 14-29цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу щодо питання стосовно юрисдикції спорів про право користування приміщеннями культових споруд монастирів (келіями), зокрема про визначення норм права, які підлягають застосуванню до спірних правовідносин (канонічного чи цивільного), а також можливості/неможливості кваліфікації приміщення келії як житла в розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У цій справі ВП ВС 25 червня 2025 року ВПВС звернулася до ЄСПЛ з приводу надання консультативного висновку, що передбачено Протоколом № 16 до Конвенції.

18 вересня 2025 року у справі № 916/992/25 (провадження № 12-46гс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу для вирішення виключної правової проблеми щодо можливості оскарження в апеляційному чи касаційному порядку ухвали суду про внесення або відмову у внесенні виправлень до рішення.

10 вересня 2025 року у справі № 127/6664/14-ц (провадження № 14-92цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою з метою забезпечення правової визначеності прийняла до розгляду справу для відступу від висновку КАС ВС щодо здійснення позасудового контролю за рішеннями, діями та бездіяльністю державного виконавця за ініціативою посадових осіб органів державної виконавчої служби (начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, або керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня).

29 жовтня 2025 року у справі № 456/252/22 (14-75цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу для вирішення виключної правової проблеми щодо належного та ефективного способу судового захисту у випадку, коли орендодавець у спірних правовідносинах вважає, що його право порушене (зокрема у зв'язку з неукладеністю спірного договору за відсутності підпису).

На розгляді ОП КЦС перебувають справи:

20 жовтня 2025 року у справі № 205/5860/21 (провадження № 61-11755сво24) ОП КЦС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу щодо вирішення питання про відступ від висновку КЦС ВС про те, що особа, яка не брала участі у справі, але за її апеляційною скаргою було відкрито апеляційне провадження і скарга розглянута по суті, не має права звертатись із заявою про перегляд рішення суду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

15 вересня 2025 року у справі № 308/17484/23 (провадження № 61-8165сво24) ОП КЦС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу для вирішення питання про відступу від висновку КЦС ВС щодо адміністративної юрисдикції спорів про оскарження рішень органів державної влади та місцевого самоврядування стосовно забудови земельних ділянок на місцевому рівні (про надання дозволів на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, затвердження відповідних проєктів землеустрою і надання земельних ділянок у користування, зміни їх цільового призначення, містобудівних умов та обмежень земельної ділянки та інших, виданих в інтересах інших осіб).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!